

УДК 330/351

Соколов А.В.<sup>1</sup>, Резнікова Е.Р.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> доц. НУ «Запорізька політехніка»

<sup>2</sup> студ. гр. БТЕ-0314м НУ «Запорізька політехніка»

### **ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ РИЗИКАМИ**

Сучасна митна адміністрація не може ефективно функціонувати без глибокого впровадження цифрових технологій. У контексті воєнного стану в Україні, коли митні органи стикаються зі зростанням обсягів торговельних потоків, ускладненням логістики, посиленням загроз безпеці та необхідністю забезпечення швидкого пропуску критично важливих вантажів, цифровізація та інтелектуалізація стають не просто інструментами оптимізації, а

стратегічною необхідністю. Управління митними ризиками у 21 столітті ґрунтується на здатності митних систем аналізувати великі обсяги даних, прогнозувати загрози, приймати рішення в режимі реального часу та інтегруватися з іншими державними та міжнародними інформаційними платформами.

На сьогоднішній день ключовим інструментом цифрового ризик-менеджменту в Україні є Система автоматизованого митного ризику (САРМ), яка функціонує в межах Інформаційної системи митних органів (ІСМО). САРМ забезпечує аналіз митних декларацій за допомогою набору ризикових правил, формує «хіти» (сигнали тривоги) та направляє їх на перевірку митним працівникам. Протягом 2022–2024 років система пройшла значну модернізацію: було впроваджено нові ризикові правила, зокрема для товарів подвійного призначення, військово-технічних поставок, паливно-мастильних матеріалів та гуманітарних вантажів. Однак, незважаючи на ці досягнення, САРМ залишається системою, що ґрунтується переважно на статичних правилах, що обмежує її здатність до адаптації до нових, нетипових схем порушень.

Для подальшого підвищення ефективності управління ризиками необхідно рухатися від правил-орієнтованого підходу до даних-орієнтованого, де основну роль відіграють сучасні аналітичні технології: штучний інтелект (AI), машинне навчання (ML), аналіз великих даних (Big Data), мережевий аналіз (network analysis) та прогнозування на основі історичних патернів. Такі інструменти дозволяють не лише виявляти відомі ризики, а й прогнозувати нові, виявляти складні схеми, пов'язані з фіктивними компаніями, ланцюгами пов'язаних угод чи підробкою документів.

Однією з найбільших перешкод для інтелектуалізації є недостатній рівень цифрової інфраструктури в митних органах. Багато підрозділів досі використовують застаріле програмне забезпечення, мають обмежений доступ до високопродуктивних аналітичних інструментів та не володіють необхідними компетенціями для роботи з сучасними технологіями. Наприклад, відсутні спеціалізовані підрозділи з аналізу даних (Data Science teams), які є нормою в провідних митних адміністраціях світу.

Ще одним важливим аспектом є інтеграція з міжнародними системами. У 2023 році Україна стала повноправним учасником мережі WCO RILO-Europa, що відкриває доступ до міжнародних баз даних, ризикових індикаторів та аналітичних інструментів. Проте на практиці використання цих ресурсів залишається обмеженим через відсутність технічної інтеграції, кваліфікованих кадрів та чітких процедур взаємодії.

Для подолання цих обмежень доцільно впровадити комплекс заходів, спрямованих на інтелектуалізацію системи управління ризиками:

- розробка та впровадження модуля штучного інтелекту для САМР, який зможе: аналізувати історичні дані про порушення; виявляти аномалії в поведінці учасників ЗЕД; прогнозувати ймовірність порушення на основі багатофакторного аналізу;

- створення Центру аналітики даних (Data Analytics Center) при Державній митній службі;

- інтеграція САМР з іншими державними інформаційними системами, зокрема: ЄДР юридичних осіб; податкова база даних; прикордонна інформаційна система; база даних НБУ;

- впровадження інструментів мережевого аналізу для виявлення ланцюгів пов'язаних компаній, транзитних схем та потенційних «одноденок»;

- розширення доступу до міжнародних баз даних (WCO, INTERPOL, EU CRMS) та створення механізмів автоматичного обміну інформацією;

- підвищення кваліфікації працівників через навчання з Big Data, AI, аналізу ризиків включаючи співпрацю з міжнародними партнерами (ЄС, WCO, USAID).

Такий підхід дозволить перейти від реактивного контролю до проактивного управління ризиками, де система не лише виявляє відомі загрози, а й передбачає нові, адаптується до змін у поведінці порушників та забезпечує високу швидкість прийняття рішень.